

ŞİRDE BİÇİM BAĞLAMINDA YENİLİK - MÜKEMMELLİK ARAYIŞLARI VE PARNASİZMİN KISA TARİHİ

Dr. Öğr. Üyesi. Salim DURUKOĞLU* / Ayşe Sinem TOPRAK**

Öz: Güzel söz söyleme sanatı olan edebiyatın bu işi en çok dert eden ve en iyi yapan türü şiidir. Şiir sanatı, sözü çok boyutlu ve çok anlamlı kılmak adına, evrim süreci boyunca sürekli yeni denemelerde bulunmuştur. Ses, söyleyiş ve biçimde kusursuz arama olarak bilinen parnasizm akımının ilk şairle doğduğunu kabul etmek lazımdır. İlk şairden son şaire kadar parnasizmin bir ülkü hâlinde, genetik miras olarak kodlandığını ve yaşatıldığını görmek mümkündür. Bu makale şiirde yeni biçim ve söyleyiş arayışlarının; parnasizm, hurufilik, letrizm, ebced, akrostiş türevi terimlerle kurduğu ilişki üzerinden açığa çıkan ve şiir sanatında görünür ama dağınık olan yeniliklerini bir araya getirmek için yazılmıştır. Doküman incelemesi yöntemi ile Türk ve dünya edebiyatından konunun iyi örnekleri saptanmış ve makale sınırları içinde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk edebiyatı, Dünya edebiyatı, şiir, biçim/şekil, yenilik arayışı, mükemmellik arayışı, parnasizm, hurufilik, letrizm, ebced, akrostiş.

INNOVATION IN THE CONTEXT OF THE POETRY - BRIEF HISTORY OF PARNASISM AND PURSUIT OF PERFECTION

Abstract: Poetry is the literary genre that attaches the most importance to the eloquence, making the best out of it. The art of poetry has made new experiments throughout the evolutionary process to make the words multidimensional and meaningful. It is necessary to recognize that the parnasism movement, known as searching voices, utterance, and the perfect shape, was born with the first poet. From the first poet to the last, it is possible to see that parnasism is encoded and maintained as a heritage. This article is about the search for new forms and words in poetry; It was written to bring together the innovations that are visible but scattered in the art of poetry through the relationship it established with parnasism, letrism, numerological, acrostic derivative. With the method of document analysis, good examples of the subject from Turkish and World literature were determined and examined within the boundaries of the article.

Key Words: Turkish literature, World literature, poetry, form / shape, parnasism, letrism, numerological, acrostic derivative.

ORCID ID : 0000-0002-2429-7609* / 0000-0002-0794-5432 **

DOI : 10.31126/akrajournal.493843

Geliş tarihi : 08 Aralık 2018 / Kabul tarihi: 12 Aralık 2018

* İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü.

** İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Bilim Dalı.

Giriş

Etkili ve güzel söz söyleme isteği ilk insandan günümüze kadar üzerinde düşünülen ve sürekli yeni denemelerde bulunulan bir alan açmış ve edebiyat denilen bir sanatı ortaya çıkarmıştır. Bu istek ve amaç uğrunda insanoğlu çeşitli yollar ve yöntemler aramış, araştırmış, icat ve ihdas etmiştir. Yazıdan önce vezin ve kafiyeyi kullanarak sözün etkisini artıran ve ilk şiir örneklerini veren insanoğlu aynı zamanda sözün akılda kalmasını da sağlamış ve kolaylaştırmıştır. Yazının icadından sonra sözün bu gücünü ve etkisini yazıya da aktaran insanoğlu, icat ettiği ve çok sevdiği şiir türünde bitmeyen bir yenilik ve değişiklik arayışına girişmiştir.

Yazı ile birlikte kalıcı ve kuşaktan kuşağa değişime uğramadan aktarılabilen bir tür olarak hayata giren şiir, yapısı ve söyleniş özellikleriyle akılda kalma işlevinin yanına, çok okunma, hayatı değiştirme, dilin özü olma, sözün kanatlanmış hali olma işlevlerini de eklemiştir. Böylece yerini ve değerini sağlamlaştıran şiir, duygu, düşünce, hayal ve söz tasarımlarını çeşitli nazım şekilleri ve türleri ile daha etkili anlatmakta insanlara yardım etmiştir.

Çeşitli dönemlerde genel manasıyla ortak özellikler gösteren şiir, bunun yanında biçim ve içerik olarak dönemsel değişimler geçirmiştir. Bu değişimlerin doğal sonucu olarak bazı şiirler bazen biçim bazen içerik bazen de her ikisi bakımından türün diğer örneklerine göre belirgin farklılıklar göstermiştir. Bu sebeple bu çalışmada farklı biçim özellikleriyle yazılan ve okura sunulan şiirler incelenmiştir.

İlgili alan tarandığında, şiirin biçim ve içerik bakımından dönemsel olarak değişimler geçirerek ele alındığı örnekleri görmek ve bunları artırmak mümkündür (Çeltik 2007, Tökel 2007, Açıl 2015, Gülhan 2018, Güftâ 2010, Yeniterzi 2005). Bu çalışma söz konusu çalışmalardan farklı olarak biçimsel açıdan döneminden ve diğer dönemlerden farklı olarak alışılmışın dışında kalıplarla okuyucu ile buluşan şiirleri konu edinmektedir. Bu yönüyle edebiyat sahasında dağınık olan biçim denemeleri bağlamındaki bilgiler ve örnekler bir araya getirilecektir.

Şiirde biçim arayışı dönemsel olduğu kadar edebi akımlar tesirinde de değişimler göstermiştir. Yaşamı, doğayı, insanı ve olayları olduğu gibi anlatma çabası ve akımı olarak ortaya çıkan, ayna sadakati ile konusuna tutunan realizm, bir diğer adıyla gerçekçilik edebiyatta da karşılığını bulmuştur. (Çetişli, 1998: 69) Edebî eserler pozitivist akımdan doğan realizmin ışığında ortaya çıkmaya başlamış ve bu yönde içerik ve şekil arayışlarına gidilmiştir. Bu içerik ve şekil arayışları romantizme tepkidir ve şiirde lirizme fazla yer vermez. Biçim güzelliği en önemli husus olarak görülür.

Realizmin ve hatta natüralizmin şiirdeki yansımalarına ise, özelliklerinden biri de biçim mükemmelliği olan parnasizm denir ve şiirdeki bazı yenilik arayışları da parnasyenler tarafından ortaya çıkarılır: “Parnasyenler, şiirin şekli/yapısı ve bunu teşkil eden unsurlar (nazım şekli, nazım birimi, mısra, kafiye, vezin) üzerinde ısrarla durmuşlar ve şiirin şekil/yapı itibarıyla kusursuz olmasını istemişlerdir. ... Zaman zaman bu arzu o kadar ileri götürülür ki, şiir sadece bir şekildir noktasına gelinilir.” (Çetişli, 1998: 92) Şiirdeki biçim kusursuzluğu arayışının tarihi, ilk şiir örneklerine ve şairlerine kadar götürülmelidir ancak bu arayışın 19. ve 20. yüzyıllardaki adı ve karşılığı parnasizmdir. Bu gerçekten hareketle yazının başlığını parnasizm ile ilişkilendirmek, konunun anlaşılabilirliğine önemli bir katkı sunmaktadır.

Parnasizm kadar, mistik Doğudaki adıyla Hurufilik de biçim olarak da gördüğü şiirde bir dönem yoğun, sonraları seyrek örneklerle etkisini göstermiştir. Hurufilikte sayılar ve harfler ile ilgili sonsuz denebilecek kuramlar üretilmiştir zira “Hurufiler, kelime ve harf oyuncağı yapmak için bütün hakikatleri, hatta ayet ve hadisleri tahrif ederler.” (Pala, 1989: 236-237). Bu akım ve eğilimin Batı edebiyatlarında da karşılığı vardır ve letrizm olarak adlandırılır. Bu akım da hurufilik gibi dili saf harf ve sese indirger: “Akımın öncüsü İsidore İsou, bu konuda şunları söyler: Harf ötesinde hiçbir şey yoktur. Aklımızda harf olmayan ya da harf olamayacak hiçbir şey yoktur. Yüzyıllardan beri, damar sertliğine uğramış 24 harf içinde çürüyüp giden alfabeye 19 yeni harf katmış olmakla öğünebiliriz.” (Çetişli, 1998:123).

Bu değişiklik arayışlarına, Arap ve Fars harflerinin hepsine sayısal bir değer vererek ve bu değerleri belli düzen ve amaç içinde şiirde kullanmaya dayanan ebced denen bir sanatı da eklemek gerekir. Şairler, şiirlerinde harflere sayısal değerler eklerler ve bu şekilde okuyucuya önemli olayların oluş tarihi hakkında bilgiler verirler. Edebiyat aracılığı ile tarih düşürme geleneği dediğimiz bu gelenek ile önemli isimlerin doğum-ölüm tarihleri, savaş, depresyon, göç gibi önemli olayların veya han, hamam, kervansaray, türbe gibi binaların yapım tarihleri şiir sanatı içinde tarih bilgisine dönüştürülmüş olur. (Alıntı)

Çalışma nitel çalışmalardan olan doküman analizi modeline göre yapılacaktır: “Nitel araştırma, gözlem görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım, Şimşek; 2013). Yine Yıldırım ve Şimşek’e (2013) göre doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar.

İncelememize konu olan şiirler yapı itibarıyla gösterdikleri ortak özelliklerden hareket edilerek iki başlık altında toplanacaktır. Resim çizme edası ile yazılan ve daha çok öncelikle göze hitap eden şiirler bir başlık, birer şifre gibi

bünyelerinde gizem barındıran ve bunu sese / harfe yani şekle dayandırarak yapan şiirler ise ikinci başlığa çekilecektir.

1. Biçim Üzerinden Farklılaşan / Resim Karakteri Kazandırılan Şiirler

Türk şiirinin biçim arayışlarının ilk örnekleri ilk şiirlerimizde karşımıza çıkar. Aprın Çor Tigin adlı şairimize ait olan bir şiirden aldığımız şu dizeler bu bağlamda dikkat çekicidir:

<i>“Yaruk Tengriler</i>	(Işık Tanrılar
<i>Yarlıkazunun</i>	Sayesinde
<i>Yavaşım birle</i>	Huyu güzelime
<i>Yakışpan adrılmalım</i>	Birleşip ayrılmayalım
<i>“Küçlüg priştiler</i>	Kudretli meleklerin
<i>Küç birzünün</i>	Kudreti sayesinde
<i>Közi karam birle</i>	Kara gözlümle
<i>Külüşüpen külüşiğın oluralum.”</i>	Gülüşüp oturalım.) (Tekin,1998: 46-47).

Lirik ve uzun bir aşk şiirinden aldığımız bu dizelerin biçim açısından dikkat çeken özelliği, kafiyenin kelime başında olmasıdır. En eski Türk şiirinde kafiye kelime başındadır ama eski Türk şiiri örneklerine geçtiğimizde kafiye kelime sonuna gider:

<i>“Alp Er Tonga öldi mü</i>	(Alp Er Tunga öldü mü?
<i>Isız ajun kaldı mu</i>	Kötü dünya kaldı mı?
<i>Ödlek öçin aldı mu</i>	Felek öcün aldı mı?
<i>Emdi yürek yırtılır.”</i>	Şimdi yürek yırtılır.) (Atalay, 1998: 41).

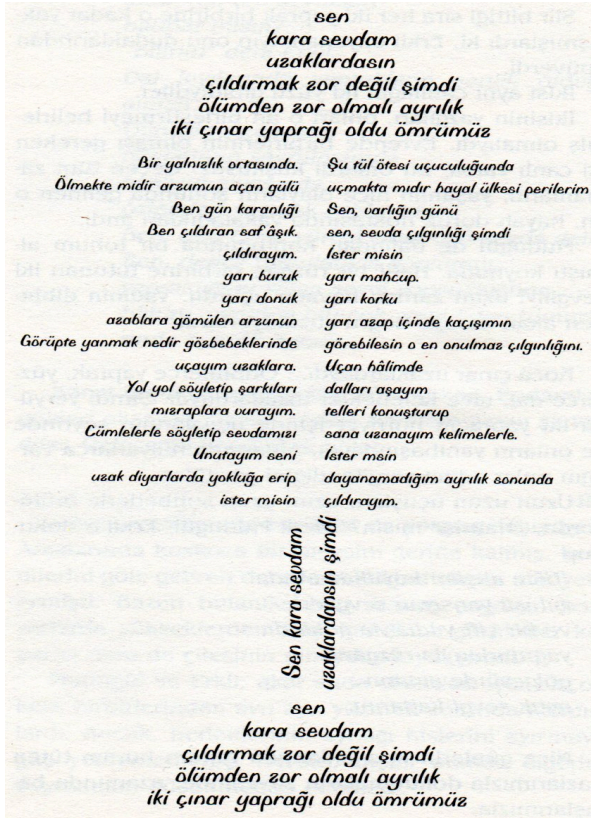
Alp Er Tunga sagusu / ağıtı olarak bilinen ve Alp Er Tunga destanının söylendiği dönemlere ait olan bu şiirde kafiye kelime sonundadır ve hece vezni kullanılmıştır.

Yukarıdaki örneklerden de anlaşıldığı üzere şiir genel anlamıyla belli biçimler ve ölçüler düzeninde meydana gelen sözler olarak nitelendirilir. Bu biçim ve ölçüler dönemler bakımından farklılık gösterse de, aynı dönem içinde bazen dörtlülüklerle bazen beyitlerle ya da farklı bent düzenleri ve aruz ya da hece gibi ölçüler ile yazılan şiirleri görmek mümkündür.

Öyle ki bazı dönemlerde bu ölçüleri ve düzeni yıkmak şairlik kusuru olarak dahi görülmüştür. Özellikle “Kural veren estetik” (Arıbaş, 2003:152) anlayışına göre bir sanat eserinin güzel olması belli kurallara bağlanmıştır. Şiiri mevzun ve mukaffa lakırdı yani vezinli ve kafiyeli söz olarak tanımlayan Re-caizade Mahmut Ekrem gibi düşünenler için bu tanımın dışına çıkmak isyan,

ihtilal veya cehalet olarak değerlendirilecektir. Türk edebiyatındaki abes-muktebes kavgası bu türden zihniyetlerin çarpışmasının ürünüdür.

Gelenek ile yenilik arasındaki arayışların ve tartışmaların içinden bir şekilde sıyrılan 20. yüzyıl şairleri vezinsiz ve kafiyesiz serbest şekilleri deneyerek ölçsüzlük ölçüsünü esas almışlardır. Serbest şiirin Türk edebiyatındaki ilk örnekleri olan Nazım Hikmet şiiri, başını Orhan Veli'nin çektiği Birinci Yeni olarak da bilinen Garip hareketi ve nihayetinde İkinci Yeni denen ve Ece Ayhan, İlhan Berk, Cemal Süreya vb. şairlerce denenmiş şiir hareketleri kendi içinde tutarlı ve başarılı örnekler üzerinden şiirin özgürlüğünü ilan etmiş ve yenilik arayışını farklı bir kulvarda sürdürmüşlerdir. Türk şiiri özelinde bir "Üçüncü Yeni" akımı ortaya çıkar mı, çıkarsa nasıl bir yenilik olur, sorularının da cevabını elbette zaman verecektir. Şairler, bu arayış ve denemelerin sonucu olarak biçim ve içerik düzleminde farklı gelebilen şiirler yazmışlardır. Bu denemelerden bir seçki yapacak olursak şu örnekler karşımıza çıkacaktır.

(Şahin: Üçler Vadisi 2009)

Tahir Erdoğan Şahin tarafından kaleme alınan mensur manzum karışık yazılan ve bu yönüyle Dede Korkut kitabındaki akışa da benzeyen "Üçler Vadisi" eserinde (Durukoğlu, 2002: 74-76) yer alan bir şiir, şiirdeki alışılmadık biçim denemesi ile dikkat çeker. Klasik kültüre ait bunca malzemeye rağmen kitabın içerikten biçime değin yeni bir yüzü vardır ve kitaptan alınan ve görseli sunulan şiir hem kullanılan serbest çağrışım metodu ile içerik olarak hem de baliğa ya da ağaca benzetilen dizaynı ile biçim olarak yenidir ve Batılı

şiiir akımlarının paralelinde hayat bulmuştur.

Bir başka örnek, 20 yy. dünya şiirinde biçim konusunda ciddi ve cesur yenilikler yapıldığını gösteren Fransız edebiyatına ait bir örnektir. Fransız şairi Apollinaire'ın "Yağmur Yağıyor" (II Pleut) başlıklı şiirini harfleri alt alta ve asimetrik sıralayıp yağmur damlacıklarının yeryüzüne düşerken oluşturduğu sicimler biçiminde; "Hançerlenmiş Güvercin ve Fıskiye" başlıklı şiirini de güvercine ve fıskiyeye benzeterek sunumu konumuz dâhilinde dikkat çekmektedir (Aksan, 1993: 247-248.).

Bir başka örnek, 20 yy. dünya şiirinde biçim konusunda ciddi ve cesur yenilikler yapıldığını gösteren Fransız edebiyatına ait bir örnektir. Fransız şairi Apollinaire'ın "Yağmur Yağıyor" (II Pleut) başlıklı şiirini harfleri alt alta ve asimetrik sıralayıp yağmur damlacıklarının yeryüzüne düşer

ken oluşturduğu sicimler biçiminde; "Hançerlenmiş Güvercin ve Fıskiye" başlıklı şiirini de güvercine ve fıskiyeye benzeterek sunumu konumuz dâhilinde dikkat çekmektedir. (Aksan, 1993: 247-248.)

Farklı biçim denemesi ile dikkat çeken şiirlerden biri de Hisarcılar topluluğunun şairlerinden olan İbrahim Minnetoğlu tarafından “yeni şiir” adıyla yazılan ve sunulan şiirlerdir. Son şiirlerinde “üçgen şiirler” dediği, bir kelime-den başlayan ve dizilişiyle üçgen oluşturan, ya da algıda seçiciliğe göre piramit geometrisi olarak da algılanabilen şiirleri denemiş ve bu yeni biçim içinde kalarak, içerikte daima ülke bütünlüğünü ve sevelim sevelelim felsefesini dile getirmiştir (Enginün, 2001: 100-101).

*“Ne
Vezin
Ne kafiye
Keyfine bak safi-ye*

*Ne
Felsefe
Ne hikmet
Doldur doldur iç
Afiyet olsun afiyet*

*Ne
Konu
Ne aşk ne duygu
Ne vatan ne millet
Entelliğe takılmışız ya; idare et.”*

Bu örnekler, şiirin ve şiirde biçim arayışlarının şimdilik kaydıyla geldiği son noktadır ve elbette son örnekler değildir. Yenilik, değişiklik, mükemmellik arayışları şairleri, bugünden öngöremediğimiz, gördüğümüzde şaşıracağımız yeni örnekler üretmeye sevk hatta mecbur edecektir.

2. Harf Kelime veya Cümle Düzeyinde Şifreler İçeren Şiirler

Şairler, şiirin görünüşü ile fark yaratmak istedikleri gibi bu hüneri şiirin içinde gömülü, gizli saklı şifrelerle de okuyucuya sunarlar. Kimi şair matematiksel birtakım hesaplarla, kimi şairler harf dizimleriyle sanatlarını şiirlerine yansıtırlar.

İlk olarak dikkat çeken unsur “ebced” ve ya “ebcet hesabı” olarak bilinen tarih düşmedir. Bir hadiseye tarih düşüleceği zaman kelimeler öyle seçilir ki bunların harfleri toplandığı zaman söz konusu olayın meydana geldiği tarih ortaya çıkar. Arif Nihat Asya şu şiirinde geçen “Necata vesile” kelimeleriyle Hz. Muhammed’in doğum tarihi olan miladi 570’i işaret ederek ebced hesabının güzel ve çağdaş bir örneğini sunar:

*“Peygamberimizin doğduğu gece
Olurdu adına güzel bir eser
Vesîletü’n necât diyeceğine
‘Necâta vesîle’ deseydi eğer”*

“Bu dörtlükteki ‘necata vesile’ (وسيلة له نجاته) kelimelerinin harf değerleri ebcede göre şöyledir: Nun (50), Cim (3), Elif (1), Te (400), He (5), Vav (6), Sin (60), Ye (10), Lam (30), He (5). Necata kelimesi toplandığında 459, vesile kelimesi toplandığında 111 rakamları bulunur. Her iki sayının toplamı Peygamberimizin doğum tarihi olan Miladî 570 eder.” (Kocakaplan, 1992: 36)

Bir bakıma duygu yoğunluğunu temsil eden şairlik işi sadece halktan kişilerin değil, kimi zaman devlet adamlarının, padişahların, vezirlerin de işi olmuştur. Bu durumun en iyi örneklerinden biri olarak, güzel ve lirik şiirler yazan Yavuz Sultan Selim gösterilebilir. Aşağıda verilen şiiri, şairin sanatının büyüklüğünü gösterir niteliktedir.

*“Sanma şâhım / herkesi sen /sâdikâne yâr olur
Herkesi sen / dost mu sandın / belki ol ağyâr olur
Sâdikâne / belki ol / bu âlemde / dildâr olur
Yâr olur / ağyâr olur / dildâr olur / serdâr olur.”*(ilimvemedeniye.com)

Verilen şiirin ayrılan parçalarına dikkat edildiğinde, şiirin parçalarının yata ve paralel düzlemde / yukarıdan aşağıya da okunduğunda aynı dörtlüğü oluşturduğu görülür. Bu şiir de bir önceki şiir gibi ilk görüşte detaylarını ele vermez. İçinde gizli bölmeler bulundurur ve keşfedilmeyi bekler. Yavuz Sultan Selim’in yazdığı bu şiirin özelliği; soldan sağa ve yukarıdan aşağı okunduğunda mısraların aynı olmasıdır. Yani dizelerin ilk kelimeleri birinci dizeyi, ikinci kelimeleri ikinci dizeyi verir... Ayrıca divan edebiyatında vezni-i aher denilen tarzda yazılan ilk beyit olduğu söylenmektedir.

Tevfik Fikret’in “Yağmur” şiiri de ilk bakışta geleneksel, alışılmış bir şiir olarak görülür. Şiir dikkatli incelendiğinde şairin, yağmurun yağmasına eşdeğer hareketliliği şiire yansıtmak için “kısa ve hareketli bir kalıp” olan mütekarib bahrinin Fe’ülün Fe’ülün Fe’ülün Fe’ül veznini (İpekten, 1994: 263) özellikle tercih ettiği görülür. Vezne ilaveten şiir okunduğunda, okuyucuda istemsiz bir şekilde uyanan yağmur yağıyormuş hissini, kullanılan sesler, seçilen kelime ve fiil dizilimi ile ulantı (anjambemant) denilen cümlelerin, birden fazla dizeye doğru uzaması da destekler. Ayrıca şiirin yer yer dörtlük yer yer ikilik şeklinde ele alınması yağmurun hızlanıp yavaşlaması hissini uyarır. Bu inceliklerin toplamı yağmurun yağışındaki hareket ve sürekliliğin şiire, mükemmellik arayışının sonucu olarak birçok özel tercih ile yansıtıldığını gösterir:

“Küçük, muttarid, muhteriz darbeler
kafeslerde, camlarda pür ihtizaz
olur dembedem nevha-ger, nağme-saz
kafeslerde, camlarda pür ihtizaz
küçük, muttarid, muhteriz darbeler...

Sokaklarda seylabeler ağlaşır
ufuk yaklaşır, yaklaşır, yaklaşır;

bulutlar karardıkça zerrâta bir
ağır, muhtazır dalgalanmak gelir;

bürür bir soğuk, gölge etrafı hep,
nümâyân olur gündüzün nısf-ı şeb.

Söner şimdi, manzûr olurken demin
heyûlası karşımda bir âlemin.

Açılmaz ne bir yüz, ne bir pencere;
bakıldıkça vahşet çöker yerlere.

Geçer boş sokaktan, hayâlet gibi,
şitâbân u pûşide-ser bir sabî;

o dem leyl-i yâdımda, solgun, tebâh,
sürür bir kadın bir ridâ-yı siyah

Saçaklarda kuşlar -hazindir bu pek!-
susarlar, uzaktan ulur bir köpek.

Öter gûş-ı ruhumda boş bir enîn,
boğuk bir tezâd-ı sükûn u tanin;

Küçük, pür-heves, gevherîn katreler
sokaklarda, damlarda pür-ihtizâz
olur muttasıl nevha-ger, nağme-sâz
sokaklarda, damlarda pür-ihtizâz
küçük, pür-heves, gevherîn katreler...” (Uzun, 1962: 240-241).

Türkçesi “Bir Gül” demek olan ve Türk edebiyatının en güzel aşk şiirle-
rinden biri kabul edilen Mona Rosa şiiri ile Sezai Karakoç, akrostiş şiirin
değişik bir denemesini yaparak söz konusu şiirin içine şifreler koyar. Bu şifre,
yazdığı şiirin muhatabının, diğer bir deyişle yazdırınının ad ve soyadının baş
harfleridir. Bilindik şekliyle her dizenin ilk harfleri ile anlamlı bir kelime or-
taya çıkarma işi olan akrostiş, beşliklerden oluşan bu şiirde her beşliğin ilk

harfleri ile sağlanır. Şiirin her bendindeki ilk harfler birleştirildiğinde ortaya “Muazzez Akkaya’m” seslenişi ve ithafı çıkar. Akrostiş sanatının (Kocakaplan, 1992: 21) şiirdeki güzel ve bu şekilde kullanımıyla ilk olan şiir, akrostişi açığa çıkaran dizeleri üzerinden aşağıda verilmiştir:

*Mona Rosa. Siyah güller, ak güller.
Ulur aya karşı kirlî çakallar,
Açma pencereni perdeleri çek,
Zeytin ağaçları, söğüt gölgesi,
Zambaklar en ıssız yerlerde açar
Ellerin, ellerin ve parmakların
Zaman ne de çabuk geçiyor Mona.*

*Akşamları gelir incir kuşları,
Ki ben Mona Rosa bulurum seni
Kırgın kırgın bakma yüzüme Rosa.
Artık inan bana muhacir kızı,
Yağmurdan sonra büyümüş başak,
Altın bilezikler o kokulu ten
Mona Rosa. Siyah güller, ak güller. (Karakoç, 1998: 13-20).*

Akrostiş sanatının günümüze yakın bir başka uyarlanması da Ahıskalı şair Mircevat Ahıskalı tarafından sunulmuştur. Şair, akrostişin kolay bir iş olduğunu düşünen bir arkadaşına hitaben yazdığı şiirde akrostişi iç akrostiş ve dış akrostiş olarak ikiye ayırmıştır. Akrostişe kaynaklık eden harfler ikişer dize şeklinde dizilmiştir. Böylece dizeler teke düşürülerek iki ayrı şiir olarak da okunduğunda “Şair kardeş, böl parçala şiiri” cümlesini açığa çıkaran akrostişini kaybetmeyen şiir, akrostiş bölümlerinden parçalandığında yine anlamlı iki şiir daha ortaya çıkarır. Serbest akrostiş denmesi diyeceğimiz şiir, bir nevi sır içinde sır barındırır. Şiir metni şöyledir:

ŞAİRİM DİYEN RAKİP

*Şairim diyen rakip, ikazımı kınama,
Şiir yaz buna bakıp, irdeleme sınama.
Al istersen çek kopya, ne yanılmış şaşmışım,
Aman deme ütopya, ne haddimi aşmışım.
İnci gibi dizeler, cevahir derler buna,
İnat, tersi üzeler, civciv gelme oyuna.
Rahleyi aç, defter aç, ilme karışsın başın,
Rahne gördün uzak kaç, inan fark etmez yaşın.
Kaderden kaçma asla, lüzumsuz fikre rest çek,*

*Kalbini Hakka yasla, layık bir kul ol gerçek.
Ay dediğin loş kandil, etme inat, aç gözü,
Aydınlatmaz boş kandil, eğ başı dinle sözü.
Ruhun teselli bula, reha değil mi amaç?
Razı ol, gel okula, rehin olma nefse, kaç!
Dehalara olma yad, içte varsa aşk közü,
Ders al kalbin olsun şad, imtihan et sen özü.
Ekâbir versin adı, nadanlardan dur uzak,
El öp, örtsün kanadı, nefsin kurmasın tuzak.
Şan şöhret bul, ol öyük, oku öğren al öğüt,
Şan bul, şahsa olma yük, okut öğret ve eğit,
Bilginle ilme nur saç, lüzumsuz sohbet açma,
Bilmeyene kapı aç, lafı rüzgâra saçma
Öğret derseler sana, memnun ol, bilgi paylaş,
Öğret ilme koşana, mükemmel ol, nefsi aş.
Leb de, leblebi anlat, anlasın anlamını,
Lal olup lebi anlat, anlasınlar tamını.
Parasız gül hayata, zalimle olma zalim,
Pinhan hayır güç kata, zalimden olmaz alim.
At kibrini kalbinden, bil bu dünya bir sınav,
At sökerek dibinden, büyük nefse olma av.
Rabbi sev, Rabbi tanı, üst olmak ne haddine?
Rab sevmez unutanı, ümit et bak ceddine.
Çirkinlere olma yar, yaşa öğren ahlak ar,
Çirkinle ömrün kayar, yaz güzelden, et şiar.
Ansin naçarı hasis, ülküler güzel madem,
Arınır her kötü his, üzüntün kalmaz mudam.
Laf söyle bilsen lafi, kelam yakışsın dile,
Laf bilen etmez gafı, kelam et, hayır dile.
Âmâdan gelse ilmin, katreden olmaz deniz,
Âmâ kadardır bilmin, katreden kalır mı iz? Ş
air an geçirmez boş, üzülme dostum anla,
Şiir yaz manası hoş, üret yürekle canla.
İçi cevherle dola, çağlaya ola ilaç,
İyi anlamı bula, çabala gizli sır aç.
İyiden öğren işi, ünlü olmak kolay mı?
İyi vermez teşvişi, ünlü olsan olay mı?
Rahim de Rahmanı gör, Gafur de aç yeniçağ
Rabbim de âmânı gör, Gaffar de olsan da dağ*

*İlimle bul Rabbini, ümit et, kov şeytani,
İlimle bul kendini, ünsüz ol, Hakkı tanı!*

Sakallı (2017)'ya göre, bu şiir ortadan ikiye bölündüğünde iki ayrı şiir olarak okunabildiği gibi çapraz şekilde de okunabilir. Ayrıca şair akrostişte yine rakibine bir şifre sunar ki bu şifre de kendi içinde bir şiirdir:

*Şair kardeş böl parçala şiiri,
Parçaladıkça tanırsın şairi,
İncilerin olmaz büyük küçüğü,
Aman küçük taşım vermez açığı*

Şairin bir diğer şiiri Kum Saati 2 adlı şiiri de akrostiş bakımından dikkat çeker. Sakallı'ya (2017) göre 7+7=14'lü hece ölçüsüyle ve beyitler hâlinde yazılan bu şiirin içinde de akrostiş biçiminde bir beyit daha vardır. Şairin yardımını olmadan bu akrostişi bulmak imkânsız yakındır. Yine şiir içinde şiir olarak adlandırabileceğimiz bu şiir aynı zamanda şiiri bir matematik denklemine çeviren bir zihin problemi, bir bulmacadır.

Sonuç

Türk ve dünya şiirinde yenilik ve değişiklik arayışları, süreklilik arz etmektedir. Çoğu manzum olarak söylenen destan türü metinlerden çıkarıldığımız bir sonuç olarak, insanlığın yazıdan önceki icadı olan vezin ve kafiyenin, yüzyıllar boyunca şiirin temel yapı taşları olduğunu görmekteyiz. İlk şiirlerde kelime başında olan kafiye daha sonraki şiirlerde kelime sonuna kaymıştır. Hece, aruz, heksameton (Aruza benzeyen bir Yunan veznidir ve İlyada ile Odesa bu vezinle yazılmıştır.) vb. ölçülerle bir kalıba sokulan şiir, 20. yüzyılda vezinsiz kafiyesiz serbest şekil üzerinden belli bir kalıba sığdırılmayacağını ilan etmiştir. Türk şiirindeki 1. ve 2. Yeni hareketleri bu bağlamda değerlendirilmelidir. Türk şiirinde bir 3. Yeni ve dünya şiirinde bir yenilik hareketi olur mu, olursa bu nasıl bir yenilik olacaktır sorusunun yanıtları da bu değişim dalgaları içinde aranmalıdır.

Şiirdeki bu biçimsel değişimlere şiiri resim unsuruna, görsele dönüştürerek sunma gibi arayışların da eşlik ettiğini görmekteyiz. Şiire harflerle ilişkilendirilmiş sayısal değerler veya şifreler yükleyerek anlamı çoğaltma işini karşılayan ebced, akrostiş vb. sanatlar ile Hurufilik, letrizm gibi akımlar da şiiri biçimden başlayan bir değişim ve yeniliğin odağı hâline getirmiştir.

KAYNAKÇA

- Aksan, Doğan (1993); *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, BE-TA Basım Yayım A. Ş., İstanbul.
- Arıbaş, Sabahattin (2003); *Felsefeye Giriş*, Sezer Ofset, Malatya.
- Atalay, Besim (1998); *Divanu Lügati't Türk Tercümesi*, c. 1, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Durukoğlu, Salim (2002); *Şiiri Arayan Adam ve Üçler Vadisi*, Turnalar Uluslararası Türk Dili Edebiyat ve Çeviri Dergisi, 5 (74-76).
- Enginün, İnci (2001); *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Güftâ, Hüseyin (2010); *Divan Şiirinde Vakt-i Seher*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, The Journal of International Social Research, Klâsik Türk Edebiyatının Kaynakları Özel Sayısı - Prof. Dr. Turgut KARABEY Armağanı, Volume: 3 Issue: 15, s.93-137.
- Açıl, Berat (2015); *Klasik Türk Şiirinde Estetik Bir Unsur Olarak Çiçekler*, FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, FSM Scholarly Studies Journal of Humanities and Social Sciences, Sayı/Number 5 Yıl/Year 2015 Bahar/Spring, s.1-28.
- Çeltik, Halil (2007); *Tenkitli Divan Neşirlerinde Nazım Şekli Problemleri*, Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları, Volume 2/3 Summer 2007, s.189-199.
- Çetişli, İsmail (1998); *Batı Edebiyatında Edebi Akımlar*, Kardelen Kitabevi, Isparta.
- Gülhan, Abdülkerim (2008); *Divan Şiirinde Meyveler Ve Meyvelerden Hareketle Yapılan Teşbih ve Mecazlar*, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 3/5, Fall 2008, (345-375).
- ilimvemedeniye.com (2018); www.ilimvemedeniye.com/sanma-sahim-herkesi-sen-sadi-kane-yar-olur.html, (Son Erişim Tarihi: 04.12.2018)
- İpekten, Haluk (1994); *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Karakoç, Sezai (1998); *Monna Rosa*, Diriliş Yayınları, İstanbul.
- Kocakaplan, İsa (1992); *Açıklamalı Edebî Sanatlar*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- Pala, İskender (1989); *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Sakallı, Erol. (2017); *Mircevat Ahıskalı ve Akrostiş Şiire Yeni Bir Dokunuş*, Ahıska Türkleri Sempozyumu Bildiri Kitabı, Erzincan Üniversitesi Uluslararası Ahıska Türkleri Sempozyumu, 11-13 Mayıs 2017, Erzincan, Bildiriler, c. 1, s. 181-187.
- Şahin, Tahir Erdoğan (2006); *Üçler Vadisi - Taşıl Bir Efsanenin Kayıp Notları*, Dikey Yayıncılık: Ankara.
- Tekin, Şinasi (1998); *Türk Dünyası El Kitabı*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara.
- Tökel, Dursun Ali (2007); *Divan Şiiri'ne Modern Metin Çözümleme Yöntemlerinden Bakmak*, Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları, Volume 2/3 Summer 2007, (535-555).
- Uzun, Fahri (1962); *Rübâb-ı Şikeste ve Tevfik Fikret'in Diğer Bütün Eserleri*, İnkılap ve Aka Yayınları, İstanbul.
- Yeniterzi, Emine (2005); *Divan Şiirinde Gazel Redifli Gazeller*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 1(18), 1-10.
- Yıldırım, Ali - Hasan Şimşek, (2006); *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık, İstanbul.